

**Важливо:** гра має завершуватися **позитивним акцентом**, модератору слід наголосити, що кожен може стати важливим, обравши правильний шлях.

**Список використаних джерел:**

1. Закон України «Про освіту» (від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII). URL: <https://cutt.ly/hrhpm54>
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
3. Модельна навчальна програма «Захист України. Інтегрований курс» для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти (Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.08.2024 року № 1116). URL: <https://lnk.ua/AwVla0WNP>
4. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи /редкол. Київ : МОН України, 2016. 38 с.
5. Державний стандарт профільної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#Text>
6. Деструктивні впливи на молодь: теорія та практика запобігання / за ред. І.П. Мелничука. Київ: Видавництво НПУ ім. Драгоманова, 2022. 320 с.

## **ОСОБЛИВОСТІ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ» В ОСВІТНЬОМУ ОСЕРЕДКУ**

**Олександр ЖОСАН,**

*старший викладач кафедри педагогіки, психології і корекційної освіти  
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної  
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», кандидат педагогічних наук*

У нашій країні триває реформування викладання предмета «Захист України». Розроблено модельну програму [2], здійснюється інноваційний проєкт щодо створення освітніх осередків з викладання предмета [5]. Кардинальні зміни у змісті, структурі та методиці викладання, яких не було протягом останніх десятиліть, викликали необхідність внесення суттєвих коректив до методологічних засад викладання предмета та підходів до багатьох методичних аспектів, які вважалися нами звичними і зрозумілими.

Головними труднощами для вчителів сьогодні, на мою думку, є: невміння швидко адаптуватися до роботи в умовах освітнього осередку; недостатнє розуміння відмінностей між такими формами організації освітнього процесу, як «урок», «навчально-практичне заняття», «тренінг»; недостатній рівень умінь розробляти навчальну програму на основі модельної програми та календарно-тематичний план на основі навчальної програми в умовах проведення заняття один раз на місяць; недостатній рівень володіння активними та інтерактивними методами викладання.

Багато вчителів, розробляючи навчально-тематичний план, користуються звичними для них підходами планування: одна тема – один урок, тоді як у нових умовах потрібно враховувати вагомість і значущість кожної теми.

Деякі вчителі виявилися неготовими до проведення тренінгів, оскільки раніше, в умовах урочної системи викладання, у них не було в цьому ні потреби, ні можливостей. Не всі вчителі володіють методикою організації і проведення навчально-практичних і навчально-тренувальних занять в умовах шестигодинного або восьмигодинного заняття, правильного розташування обладнання в осередку та дотримання вимог техніки безпеки в нових умовах викладання.

**Модельна навчальна програма** визначає орієнтовну послідовність та окреслює очікувані результати навчання учнів, тоді як навчальна програма конкретизує ці послідовності та результати й чітко їх визначає. Це, фактично, означає, що ми маємо віднайти шляхи, що дають змогу з модельної програми «проростити» чіткішу та зрозумілішу навчальну. Модельна програма визначає зміст предмета чи інтегрованого курсу, що викладається, а також різновиди діяльності учнів. **Навчальна програма (робоча)** описує це більш конкретно та детально. Так само модельна програма не визначає кількості годин викладання, тоді як навчальна визначає мінімальне й максимальне навантаження з певного предмета чи курсу.

Модельна програма не дає конкретних пояснень щодо викладання предмета, тому є широкий простір для авторської думки та творчості під час створення навчальних програм. У модельній програмі результати навчання вибудовуються в певній логічній послідовності, оскільки головне завдання модельної програми – визначити послідовність досягнення очікуваних результатів, наприклад, у розрізі розділу чи теми. Укладач навчальної програми має продумати, у якій логічній послідовності відбуватиметься оволодіння темою [4].

Модельна програма не є остаточною, не з нею вчитель іде в клас. Він має йти до дітей із баченням не просто досягнення очікуваних результатів, а з прив'язкою цих результатів до *певного часового проміжку*. Це фіксується в **навчальній програмі**. Тому навчальні програми і складають переважно на рівні закладу освіти. Отже, саме тут відбувається подальша деталізація результатів навчання – від очікуваних результатів за розділом та темою, що визначає модельна програма, до очікуваних результатів кожного уроку. У модельних навчальних програмах не зазначається необхідна кількість годин на викладання теми. Лише вчитель розуміє, які теми треба викладати для повторення та закріплення вже пройденого, а які заняття будуть спрямовані на формування абсолютно нових знань та умінь. Це стосується й оцінювання: як часто й що саме оцінювати. Автори модельної навчальної програми можуть надати лише загальні рекомендації, а не конкретні відповіді. Натомість заклад освіти може працювати за внутрішнім планом річного оцінювання, відповідно до якого кожен учитель розробляє систему оцінювання свого предмета. В оцінюванні заклад освіти

спирається як на рекомендації Міністерства освіти і науки, так і на свої принципи і стандарти оцінювання [4].

Перед початком розроблення навчальної (робочої) програми вчитель має володіти певними знаннями, вміннями і цінностями.

*Знання і розуміння:* основних змін у підходах до викладання тем навчального предмета «Захист України» згідно з прийняттям нової модельної програми; змісту навчального матеріалу, його компетентнісного потенціалу та взаємозв'язку з іншими предметами/інтегрованими курсами.

*Уміння:* добирати різні методи й прийоми для організації навчання здобувачів освіти і способів представлення ними досягнутих результатів.

*Цінності, ставлення:* усвідомлення необхідності логічного структурування навчальної програми на основі модельної з урахуванням особливостей організації освітнього процесу в осередку (можливість змінювати послідовність вивчення тем у межах модуля або модулів, обсяг навчального часу на їх викладання тощо) [6].

Ключовий акцент програми – на практичній підготовці. Кожен модуль передбачає засвоєння і відпрацювання конкретних навичок з керування дронами, інформаційної безпеки, навігації, розвідки на основі відкритих джерел (OSINT), стресо- та психологічної стійкості. Під час розроблення навчальної програми та календарно-тематичного планування варто зосередити увагу саме на практичному складникові предмета (до 80%), а не на перелікуванні підручника, заучуванні нормативно-правових актів, військових та медичних понять і визначень). Керівник закладу освіти, де створено осередок, відповідальний за організацію та стан навчання, військово-патріотичного виховання, удосконалення матеріально-технічної бази, створення безпечних умов навчання [1].

На основі затвердженої педагогічною радою навчальної програми вчитель здійснює **календарно-тематичне планування** з урахуванням навчальних можливостей учнів.

Календарно-тематичне планування – це розподіл у часі окремих занять із урахуванням кількості годин, що визначаються навчальною програмою на кожен модуль та кожну тему, і розкладу занять. Результатом такого планування має стати *календарно-тематичний план*, який складають у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел. Він може бути об'єднаним з навчальною програмою в один документ. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя / вчительки. Встановлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загальної середньої освіти, міста, району чи області не передбачено законодавством. Під час

розроблення календарно-тематичного та системи поурочного планування вчитель / учителька самостійно вибудовує послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи послідовність розгортання змісту в навчальній програмі [1].

Для побудови освітнього процесу з урахуванням навчальних можливостей і потреб учнів доцільно зберігати гнучкість календарно-тематичного плану протягом року і, за потреби, змінювати терміни опрацювання програмових тем відповідно до результатів засвоєння учнями навчального матеріалу. вчитель може впродовж навчального року вносити зміни до календарно-тематичного плану відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем і змістових модулів. Головним завданням для вчителя / вчительки є забезпечення досягнення учнями обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом для певного циклу навчання [1].

Ураховуючи суттєві особливості викладання предмета «Захист України» в освітньому осередку (одне 6-годинне або 8-годинне заняття на місяць), вчителю потрібно звернути увагу на те, що, розробляючи навчально-тематичний план, не варто користуватися звичними для нього підходами планування: одна тема – одне заняття, оскільки у нових умовах потрібно враховувати вагомість і значущість кожної теми. Є теми, які вже знайомі учням, вивчалися ними в курсах історії, географії, громадянської освіти тощо. Навіщо ж на них виділяти цілу годину на занятті? Часто буває достатньо, спираючись на знання учнів, провести міжпредметні зв'язки та побудувати в них нове бачення певної проблеми, витративши на цю тему 0,5 год. Але є теми, які учні ніколи не вивчали, і на них варто витратити 2, 3 або і більше годин. У календарно-тематичному плані доречно також зазначити форми вивчення певної теми на занятті (наприклад, тренінг, навчально-практичне заняття, навчально-тренувальне заняття).

Нижче подано приклади реалізації нових підходів до здійснення календарно-тематичного планування у 10 класі. Кожне заняття розраховане на 6 або 8 годин, проводиться один раз на місяць. У кінці вивчення кожного модуля передбачені заходи для узагальнення вивчення матеріалу та оцінювання навчальних досягнень учнів. Можливим є варіант виконання учнями контрольних запитань (тестових завдань) під час самостійної роботи у період між заняттями.

**10 клас (6 год. на місяць)**

| Модуль 3. Озброєння та військова техніка. Стрілецька підготовка (12 год.) |              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                        |
|---------------------------------------------------------------------------|--------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|
| № заняття / дата                                                          | Кільк. годин | Зміст навчального матеріалу, орієнтовний час на занятті                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | Види навчальної діяльності                                             |
| 3                                                                         | 6            | Озброєння та військова техніка (1 год.).<br>Класифікація та будова вогнепальної зброї (1 год.).<br>Стрілецька справа (1 год.).<br>Заходи безпеки при поводженні зі зброєю (0,5 год.).<br>Способи носіння зброї. Порядок зберігання зброї та боєприпасів (0,5 год.).<br>Призначення, загальна будова і класифікація гранат різних типів. Заходи безпеки під час поводження з гранатами (1 год.).<br>Бойовий стрес та психологія екстремальних ситуацій (1 год.). | Тренінг                                                                |
| дата                                                                      |              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                        |
| 4                                                                         | 6            | Індивідуальні бойові навички поводження зі стрілецькою зброєю (4,5 год.).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Навчально-тренувальне заняття.                                         |
| дата                                                                      |              | Узагальнення матеріалу тем модуля. Модульна контрольна робота (1,5 год.).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Обговорення матеріалу за круглим столом.<br>Письмова контрольна робота |

**10 клас (8 год. на місяць)**

| Модуль 3. Озброєння та військова техніка. Стрілецька підготовка (16 год.) |              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                         |
|---------------------------------------------------------------------------|--------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|
| № заняття / дата                                                          | Кільк. годин | Зміст навчального матеріалу, орієнтовний час на занятті                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | Види навчальної діяльності                                              |
| 3                                                                         | 8            | Озброєння та військова техніка (1 год.).<br>Класифікація та будова вогнепальної зброї (1,5 год.).<br>Стрілецька справа (2 год.).<br>Заходи безпеки при поводженні зі зброєю (0,5 год.).<br>Способи носіння зброї. Порядок зберігання зброї та боєприпасів (1 год.).<br>Призначення, загальна будова і класифікація гранат різних типів. Заходи безпеки під час поводження з гранатами (1 год.).<br>Бойовий стрес та психологія екстремальних ситуацій (1 год.). | Тренінг                                                                 |
| дата                                                                      |              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                         |
| 4                                                                         | 8            | Індивідуальні бойові навички поводження зі стрілецькою зброєю (6,5 год.).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Навчально-тренувальне заняття.                                          |
| дата                                                                      |              | Узагальнення матеріалу тем модуля. Модульна контрольна робота (1,5 год.).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Обговорення матеріалу за круглим столом.<br>Письмова контрольна робота. |

*Оцінювання навчальних досягнень учнів.* Учитель під час календарно-тематичного планування має продумати критерії, форми і методи оцінювання з урахуванням вимог державного стандарту та рекомендацій Міністерства освіти і науки України. Кожна оцінка, що виставляється, має бути обґрунтованою та аргументованою, аби учні бачили свої помилки та розуміли, над чим їм працювати у майбутньому.

Основні *види оцінювання*, зважаючи на зміни у викладанні предмета, на мою думку, мають бути такими:

- 1) поточне;
- 2) модульне;
- 3) підсумкове за семестр;
- 4) підсумкове за рік.

*Поточне оцінювання* може здійснюватися на всіх етапах навчальної діяльності у формах: усного опитування учнів на предмет засвоєння навчального

матеріалу; тестового контролю; виконання учнями нормативних прийомів і вправ, письмових робіт; створення навчальних комп'ютерних (та іншого виду) моделей бойових дій і надзвичайних ситуацій, навчальних макетів (мішеней) та ін. Необхідність поточного оцінювання на тому чи іншому занятті визначає вчитель.

Оцінка за роботу на тренінгу не є обов'язковою. Оцінку ж за виконання нормативів під час навчально-практичного (навчально-тренувального) заняття необхідно обов'язково виставляти в журнал і щоденник. Учнім потрібно давати можливість виправити свій результат на наступних заняттях або на навчально-польових зборах.

*Модульне оцінювання* має бути обов'язковим для кожного модуля, оскільки основною структурною одиницею програми є модуль. Оцінку за модуль виставляють шляхом узагальнення поточних оцінок за теми модуля з урахуванням оцінок за виконання алгоритмів дій, нормативних прийомів і вправ, тестових завдань та інших письмових робіт. Найбільшу вагу в модульному оцінюванні мають тестові завдання, виконання нормативних прийомів і вправ на навчально-практичних, навчально-тренувальних заняттях та навчально-польових зборах.

*Підсумкова оцінка за семестр* виставляється вчителем на основі модульних оцінок, а *підсумкова оцінка за рік* – на основі семестрових оцінок. Учень має право поліпшити свою семестрову оцінку шляхом перескладання певних нормативів.

У процесі розроблення критеріїв і норм оцінювання навчальних досягнень учнів потрібно орієнтуватися на вимоги державного стандарту. Доречно взяти за основу критерії, розроблені Міністерством освіти і науки України [3].

#### Список використаних джерел:

1. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 30.08.2024 № 1.1/15776-24. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/66d/ffe/c4c/66dffec4c92d2958213439.pdf>.
2. Модельна навчальна програма «Захист України. Інтегрований курс» для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 08.08.2024 року № 1116. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/08/13/MNP-Zakhyst.Ukrayiny-Intehrovany.kurs-2024.pdf/>.
3. Навчальна програма «Захист України. Рівень стандарту» (для 10-11 класів загальної середньої освіти) : лист Міністерства освіти і науки України від 13.09.2023 № 1121-23. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2023/13.09.2023/Navchalna.programa-2023.zakhyst.Ukrayiny-10-11-standart.pdf>.
4. Навчальна програма не має копіювати модельну: що спільного й різного в цих програмах. *Нова українська школа*. URL: <https://nus.org.ua/2021/11/24/navchalna-programa-ne-maye-kopiyuvaty-modelnu-shho-spilnogo-j-riznogo-v-tsyh-programah/>.
5. Рекомендації з облаштування осередків / Міністерство освіти і науки України, 2024. URL: [https://ibuhgalter.net/storage/web/source/1/8139\\_%20\(1\).pdf](https://ibuhgalter.net/storage/web/source/1/8139_%20(1).pdf).
6. Типова програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти, які забезпечують викладання навчального предмета «Захист України» : наказ МОН України від 16.08.2024 № 1151. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-typovoi-prohramy-pidvyshchennia-kvalifikatsii-pedahohichnykh-pratsivnykiv-zakladiv-osvity-iaki-zabezpechuiut-vykladdannia-navchalnoho-predmeta-zakhyst-ukrainy>.